

in the function of the main predicate. Also the method of transformation and the method of component analysis were used.

Results. Duplexyvs are the specific secondary parts of the simple non-elementary sentence, which are singled out on the basis of the double syntactic connection. They appear as the result of the complex transformations in the process of the merger of the two simple sentences into one construction. They are represented via nouns and substantivized words. The grammar forms of the representation of the duplexyv are the objective and dative cases. They have the complex nature: in the formal-grammar aspect they combine the function of the valance-caused right adverb spreader of the main predicate with the function of the secondary subject, and in the semantic-syntactical aspect duplexyv shows the object-subject relation which are contaminated.

Originality. The status of the duplexyv as of the specific secondary part of the simple non-elementary sentence with complex semantics is proved. The fact that duplexyvs can exist only in the constructions with double subjects, where the basic and secondary predicates are used with different subjects is established. Duplexyvs proved to be the substantive components of speech, which are linked with the help of the subordinate connection with the main predicate, which is represented with the verb and the secondary predicative connection with the secondary predicate, which is represented by the adjective, the noun or the infinitive.

Conclusion. Duplexyvs are the specific subjective secondary parts of the sentence, which are singled out on the basis of the double syntactic connection of the subordinate with the main predicate and the secondary predicative with the secondary predicate. The double syntactic connection causes their complex formal-syntactic nature – they combine the function of the valance-caused right adverb spreader of the main predicate with the function of the secondary subject. At the semantic-syntactical aspect the complex semantic-syntactical structure is peculiar to them (they show the contaminated object-subject relations). The grammar forms of the representation of the duplexyv are the objective and dative cases of the morphological (noun, pronoun-noun) or syntactic (substantivized word) noun.

Key words: duplexyv; double syntactic connection; construction with double subjects; main predicate; secondary predicate; secondary subject; valance-caused right adverb spreader; object-subject relations.

Надійшла до редакції 13.03.18

Прийнято до друку 15.03.18

УДК 811.161.2'367

ШИТИК Людмила Володимирівна,
доктор філологічних наук, професор
кафедри українського мовознавства і
прикладної лінгвістики Черкаського
національного університету імені
Богдана Хмельницького
e-mail: l_shytyk@ukr.net

ВНУТРІШНЬОРАНГОВИЙ РІЗНОКАТЕГОРІЙНИЙ СИНКРЕТИЗМ СКЛАДНИХ СПОЛУЧНИКОВИХ РЕЧЕНЬ

Статтю присвячено дослідженню репрезентантів внутрішньорангової різнокатегорійної синхронної перехідності в системі складного сполучникового речення. Обґрунтовано доцільність виокремлення сурядно-підрядних складних речень, маркованих внутрішньоранговим різнокатегорійним синкретизмом. Переосмислено традиційні та нові засадничі принципи класифікації складних речень, описано специфіку внутрішньорангового різнокатегорійного синкретизму в проекції на систему складних сполучникових речень. Складні речення, що виявляють ознаки сурядних і підрядних конструкцій, витлумачено як репрезентанти внутрішньорангового різнокатегорійного синкретизму, оскільки в них поєднані диференційні ознаки складних речень різних категорій – складносурядних і складнопідрядних. Умотивовано диференціювання перехідних сурядно-підрядних конструкцій на типи, підтипи й різновиди, що базоване на постулатах теорії перехідності, а тому передбачає розмежування синкретизму форми, змісту і синкретизму форми та змісту одночасно. Виокремлено чотири структурно-семантичні типи складних речень, перехідних між сурядністю і підрядністю: 1) складні речення,

сурядні за формою і підрядні за значенням; 2) складні речення, підрядні за формою і сурядні за значенням; 3) складні речення, сурядно-підрядні за формою і значенням; 4) частково фразеологізовані підрядно-сурядні складні речення.

Ключові слова: синхронна перехідність; внутрішньоранговий різнокатегорійний синкретизм; сурядно-підрядні складні речення; складні речення, сурядні за формою і підрядні за значенням; складні речення, підрядні за формою і сурядні за значенням; складні речення, сурядно-підрядні за формою і значенням; частково фразеологізовані підрядно-сурядні складні речення.

Постановка проблеми. Системний аналіз складних речень виявив ланки синкретизму, сформовані периферійними та проміжними утвореннями між типовими явищами. Виокремлення репрезентантів внутрішньорангової спільнокатегорійної і різнокатегорійної синхронної перехідності та різнорангового синкретизму вмотивоване прагненням уникнути однозначності й категоричності у кваліфікації синтаксичних одиниць.

Феномен синхронної перехідності як кількاظлощинного явища репрезентує доцільність її багатоаспектного опису за такими параметрами: внутрішньорівнева // різнорівнева, внутрішньорангова // різнорангова, спільнокатегорійна // різнокатегорійна. Така диференціація дала змогу виокремлювати в межах синтаксичного рівня репрезентантів внутрішньорангової перехідності – численні випадки синтезу характерних ознак одиниць одного рангу, зокрема складного речення, та різних рангів, передусім простого і складного речення чи речення і тексту. Для маркування поєднаних властивостей мовних одиниць одного рангу обрано термін «спільнокатегорійна перехідність», виявами якої є синкретичні складнопідрядні, складносурядні, безсполучникові речення і складні речення із взаємозалежними частинами, та «різнোকатегорійна синхронна перехідність», що демонструє синтез сурядності і підрядності, безсполучниковості та сполучниковості. Різнোকатегорійний синкретизм властивий і багатокомпонентним складним реченням з однорідною супідрядністю.

Сурядно-підрядні речення за формальними та значеннєвими показниками належать до чотирьох структурно-семантичних типів: складних речень, сурядних за формою і підрядних за значенням, складних речень, підрядних за формою і сурядних за значенням, складних речень, сурядно-підрядних за формою і значенням, та частково фразеологізованих підрядно-сурядних складних речень. Дослідження таких синтаксичних одиниць вважаємо актуальним з огляду на потребу з'ясування їхнього статусу в системі складного речення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В історії вивчення перехідних утворень, маркованих внутрішньоранговим різнокатегорійним синкретизмом на рівні складного речення, окреслено різні підходи до витлумачення сутності цього явища та кваліфікації нетипових синтаксичних одиниць. Як зазначає В. В. Бабайцева, перехідні конструкції або взагалі не враховані в класифікаціях, або по-різному витлумачені (одні дослідники трактують їх як складносурядні, інші – як складнопідрядні), або виокремлені в особливу групу складних речень – перехідні між сурядністю і підрядністю [1, с. 230]. Перехідні конструкції сурядно-підрядного типу дослідники диференціюють на такі основні різновиди: 1) «взаємопідрядні» речення; 2) складносурядні за формою та підрядні за значенням; 3) складнопідрядні за формою й аналогічні складносурядним за значенням тощо [2, с. 423].

Традиційний поділ складних сполучникових речень на складносурядні та складнопідрядні також не позбавлений вад, оскільки виокремлені диференційні ознаки сурядності і підрядності є умовними. Ще В. О. Богородицький зазначав, що «звичний поділ усіх речень на складносурядні і складнопідрядні до певної міри штучний, особливо якщо намагаються живе розмаїття мови втиснути в ці дві довільні, заздалегідь визначені й занадто категорично обмежені рубрики» [3, с. 229]. Дослідник виокремлював не тільки сурядність і підрядність, а ще й третій різновид зв'язку, «ніби перехідний між ними, у

якому обидві частини взаємно зумовлюють одна одну» і де «немає тієї підрядності, що характерна для інших підрядних речень» [Там само].

Висловлював сумнів щодо можливості послідовного несуперечливого поділу всіх речень російської мови на дві групи й Ф. І. Буслаєв, який помітив у допустових конструкціях «проміжне між сурядністю і підрядністю» явище [4, с. 541]. Мовознавець констатував наявність складних речень перехідного типу, які, з одного боку, наближаються до складносурядних за структурною автономністю частин, а з іншого – орієнтовані на складнопідрядні, оскільки розташування частин стає, між ними є певна семантична взаємозалежність та ін. До таких речень він зарахував порівняльні, допустові та причинові (в авторському варіанті – рос. винословные) речення [Там само, с. 545].

На сьогодні немає чіткого протиставлення сурядності і підрядності як способів синтаксичного зв'язку: вектор їхніх взаємовідношень перемістився зі сфери різкого протиставлення до формату семантичного зближення. Незважаючи на різні підходи й визначення, спільним є те, що предикативні частини складносурядних речень перебувають у відношеннях однорідності, рівноправності, тоді як для предикативних частин складнопідрядних речень характерні відношення нерівноправності, неоднорідності [5, с. 19].

Визначити межу між сурядними і підрядними конструкціями часто буває важко, тому що сурядність та підрядність не заперечують одна одну, а під час поділу складних сполучникових речень на складнопідрядні і складносурядні (за характером сполучних засобів і типом семантико-синтаксичних відношень між предикативними частинами) залишаються конструкції, яким не властиві диференційні структурні та семантичні ознаки жодного з різновидів складного речення, вони радше поєднують ці ознаки.

Слушне зауваження висловив В. В. Виноградов: «Не можна втиснути всю різноманітність видів семантичних відношень між частинами складних речень тільки у дві полярні рубрики – сурядність і підрядність», оскільки в «сурядності» речень майже завжди є елементи «підрядності», а в деяких типах підрядності простежено сурядний зв'язок» [6, с. 67].

Г. М. Глушкова пропонує формули складних речень перехідного типу, зокрема: 1) складносурядні речення, що містять в одному з компонентів анафоричний елемент (останнє стосується складних речень із парними сполучними засобами, на зразок: не стільки... скільки, не тільки... а й, не лише... але й тощо); 2) прості ускладнені речення з однорідними членами; 3) складносурядні речення, у яких один або декілька елементів еліпсовані; 4) безсполучникові речення (потрібно розрізняти безсполучниковість архаїчного типу та нову безсполучниковість, що постала внаслідок опущення сполучного засобу) [7, с. 8]. Дослідниця порівнює співвідношення сурядності та інших категорій синтаксису із сонячним спектром, де неможливо чіткою лінією намалювати межу між двома сусідніми кольорами [Там само, с. 4].

Уперше вживання «підрядно-сурядних» сполучень хоча... но, правда... но, несмотря на то что... все же та ін. відзначив О. М. Пешковський, звернувши увагу на «просте змішування зворотів», так звану контамінацію, яку можна пояснити подібністю допустового та протиставного значень [5, с. 468].

О. Є. Вержбицький називає контамінацією «схрещення» підрядності та сурядності. Різноманітні контамінаційні конструкції в межах складного речення номіновані одиницями нової якості, які залежать від потреб суспільства й задовольняють нові вимоги в розвитку людства [8, с. 262]. Т. О. Колосова і М. І. Черемисіна також убачають у таких одиницях не «щось середнє» між сурядністю і підрядністю, а якісно новий різновид синтаксичного зв'язку, що постав унаслідок контамінації цих двох типів [9, с. 31].

На численних «перетинах» семантико-синтаксичних відношень у складносурядних і складнопідрядних реченнях наголошує І. Р. Вихованець [10, с. 285]. Конструкції, що поєднують диференційні ознаки цих двох типів складних речень, В. В. Щеулін називає транзитивними [11, с. 28].

Такі різні підходи до трактування специфіки деяких складних конструкцій, неоднакове тлумачення їхньої належності до різновидів складного речення й уможливають кваліфікацію їх як репрезентантів внутрішньорангового різнокатегорійного синкретизму. Вивчення перехідних явищ посприяє створенню глибокої та багатоаспектної класифікації складних речень, що враховує всю різноманітність лінгвофактів.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності виокремлення сурядно-підрядних складних речень, маркованих внутрішньоранговим різнокатегорійним синкретизмом. Досягненню задекларованої мети сприятиме реалізація таких **завдань**: переосмислити традиційні та нові засадничі принципи класифікації складних речень; описати специфіку внутрішньорангового різнокатегорійного синкретизму в проекції на систему складних сполучникових речень; умотивувати диференціювання перехідних сурядно-підрядних конструкцій на типи, підтипи й різновиди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно в системі складного речення розмежовують три структурно-семантичні типи: складносурядні, складнопідрядні та безсполучникові складні речення. Попри істотні розбіжності між ними, усі вони поєднані явищами перехідності. В. В. Бабайцева внаочнює взаємодію названих типів складних речень кругами (полями), які накладаються один на одного й утворюють чотири перехідні різновиди: 1) між складносурядними і складнопідрядними; 2) між складнопідрядними і безсполучниковими; 3) між складносурядними та безсполучниковими; 4) перехідні утворення, що поєднують ознаки складносурядних, складнопідрядних та безсполучникових речень [12, с. 503].

Найчисельнішу групу становлять перехідні синтаксичні одиниці першого різновиду – складні речення, перехідні між сурядністю і підрядністю, або сурядно-підрядні конструкції. Попри те, що системні зв'язки між типами складних речень найповніше окреслено саме у сфері перехідних сурядно-підрядних речень, поза увагою залишилося багато проблем, достатньо не обґрунтованих.

Аналізуючи складносурядні речення, дехто з дослідників робить висновок, що обсяг семантико-синтаксичних відношень, які репрезентують сурядність, досить потужний, сурядним зв'язком можуть бути виражені майже всі типи відношень, характерні для складнопідрядних речень, а тому частини складносурядних недоцільно вважати рівноправними, однорідними. Констатовано, що в складносурядних реченнях представлені часові, умовно-наслідкові, причиново-наслідкові та інші відношення, які властиві складнопідрядним реченням [13, с. 391–392]. З огляду на це логічно переосмислити принципи класифікації складних речень, зокрема, диференціювання перехідних конструкцій сурядно-підрядного типу.

О. Є. Вержбицький, простежуючи процес становлення відносності й заміни сурядних речень підрядними, зауважував, що «шлях цей відповідно до певних ступенів у розвитку мислення такий: сурядність; сурядна підрядність (за термінологією О. О. Потебні), тобто підрядність, зовнішньо оформлена як сурядність; підрядність» [8, с. 191]. Про сфери перетину цих двох типів синтаксичного зв'язку свідчить і можливість вираження єднальних відношень обома формами синтаксичного зв'язку – сурядністю і так званою «відотною підрядністю» [13, с. 356].

Питання типології сурядно-підрядних складних речень однозначно не розв'язане, попри деякі спроби виокремлення їхніх різновидів. Дослідники виявили найбільше зацікавлення тими перехідними конструкціями, для номінації яких використано різні кількаслівні терміни: контаміновані одиниці з підрядністю і сурядністю [8, с. 262–265; 2, с. 362], взаємопідрядні часові [5, с. 417; 14, с. 120–121], взаємопідпорядковані речення [15,

с. 111], фразеологічно пов'язані [16, с. 123–125], речення із суплементними частинами [17, с. 183–184] тощо.¹

Р. О. Христіанінова розрізняє два типи перехідних конструкцій між складнопідрядними і складносурядними реченнями – підрядно-сурядні і сурядно-підрядні, мотивуючи такий поділ специфікою засобів зв'язку предикативних частин, які в новітніх дослідженнях [18, с. 3–5; 19, с. 38–45; 20, с. 174] витлумачені як сполучники підрядності-сурядності та сполучники сурядності-підрядності. До першого типу дослідниця зараховує пояснювальні, часово-зіставні, умовно-зіставні, допустово-зіставні та допустово-розділові. Складні речення другого типу постають на основі сполучників сурядності-підрядності (протиставно-допустових, пояснювально-ототожнювальних та зіставності-відповідності) [22, с. 285–289].

Складні речення, що виявляють ознаки сурядних і підрядних конструкцій, вважаємо репрезентантами внутрішньорангового різнокатегорійного синкретизму, оскільки в них поєднані диференційні ознаки складних речень різних категорій – складносурядних і складнопідрядних. На противагу відомому поділу таких речень за характером сполучних засобів на підрядно-сурядні та сурядно-підрядні, у роботі використано іншу типологію, базовану на постулатах теорії перехідності, що передбачає розмежування синкретизму форми, змісту і синкретизму форми та змісту одночасно. До того ж у класифікації, ґрунтованій на специфіці сполучників, семантично подібні пояснювальні складні речення розподілено між різними типами: до підрядно-сурядних зараховані речення з пояснювально-виокремлюваними, пояснювально-з'ясувальними та акцентовано-виокремлюваними сполучниками, а конструкції з пояснювально-ототожнювальними сполучниками проаналізовані серед сурядно-підрядних складних речень [Там само].

Внутрішньоранговий різнокатегорійний синкретизм репрезентований у складних реченнях, перехідних між сурядністю і підрядністю, що за формальними та значеннєвими показниками належать до чотирьох структурно-семантичних типів, у яких синкретизм форми і змісту представлений різною мірою: у конструкціях, сурядно-підрядних за змістом і формою, – повна реалізація, а в складних реченнях, сурядних за формою і підрядних за значенням, та в складних реченнях, підрядних за формою і сурядних за значенням, представлені модифікації цього вияву. Частково фразеологізовані підрядно-сурядні складні речення, що демонструють міжрівневий синкретизм, є ніби «двічі синкретичними»: для них характерні ознаки фразеологічного і синтаксичного ярусів, а також їм притаманний внутрішньоранговий синкретизм – вони синтезують ознаки різних типів складних речень – складносурядних і складнопідрядних.

Складні речення, сурядні за формою і підрядні за значенням, синтезують формальні показники сурядності та семантичні особливості підрядності. Засобом зв'язку предикативних частин слугують сурядні сполучники, а реалізовані семантико-синтаксичні відношення характерні для складнопідрядних речень. Синкретизм складних речень,

¹ Зокрема, В. В. Бабайцева до конструкцій, що репрезентують опозицію «складносурядне / складнопідрядне речення» у російській мові, зараховує: 1) синтаксичні одиниці, які виражають допустово-протиставні відношення (маркерами такого комплексного значення є сполучні засоби *хотя... но, пускай (пусть)... но (а, однако, зато), и все же, правда... но*); 2) речення, частини яких поєднані сполучниками *тогда как, между тем как, в то время как* та ін.; 3) складні конструкції, де засобами зв'язку предикативних частин слугують сполучення *добро бы... а то, хоть бы... а то*; 4) речення із фразеологізованою першою частиною та єднальним сполучником *и* перед другою, на зразок *стоит... и*; 5) пояснювальні конструкції зі сполучниками *то есть, а именно* та ін. [12, с. 504–507]. Уважаючи перехідну зону «першочерговим об'єктом уваги», І. В. Тяпкова проаналізувала факти семантичного зближення складносурядних і складнопідрядних речень. Дослідниця виокремила в російській мові одинадцять різновидів складносурядних речень зі сполучником *и* за їхньою співвідносністю зі складнопідрядними. Сфери зближення сурядності і підрядності формують складносурядні речення з причиново-наслідковими, протиставно-допустовими, єднально-поширювальними відношеннями (останній тип подібний до приєднувальних у складнопідрядних реченнях) [21, с. 18–29].

підрядних за формою і сурядних за значенням, зумовлений несумісністю значеннєвих і формальних показників: сполучні засоби є типовими для вираження підрядного зв'язку, а семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами характерні для складносурядних речень.

До складних речень, сурядно-підрядних за формою і значенням, належать такі синтаксичні одиниці, у яких наявні сполучники сурядності та підрядності (або синкретичні сурядно-підрядні сполучники, аналітичні одиниці, сполучнослівно-сполучникові пари, сполучникові та сполучнослівно-сполучникові комплекси), що маркують семантико-синтаксичні відношення, властиві обом типам складних речень. Найчастіше синтез формальних і значеннєвих показників сурядності і підрядності виявляється в допустових конструкціях унаслідок того, що допустове значення дуже близьке до протиставного.

Ступінь фразеологізації сурядно-підрядних складних речень четвертого різновиду обмежений частковим виявом, що зумовлене варіативністю другого компонента сполучного засобу – *як, коли, а, аж, і*, рідше – нульовий варіант (причому сполучники *як і коли* лише формально є підрядними, а функційно постають у ролі сурядних сполучників зі значенням раптовості, несподіваності, що засвідчує можливість заміни їх іншими сурядними сполучниками). Засобами зв'язку предикативних частин слугують фразеосполучникові підрядно-сурядні пари і фразеосполучнослівно-сполучникові пари, які формують фразеосхему складного речення.

Типологійний опис перехідних сурядно-підрядних складних речень представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Типологія перехідних сурядно-підрядних складних речень

№ з/п	Типи	Підтипи	Різновиди	Засоби зв'язку
1.	Складні речення, сурядні за формою і підрядні за значенням:	1) причиново-наслідкові: 2) умовно-наслідкові: 3) часової послідовності:	висновкові:	<i>і тому, і через те, і від того, і від цього, і тож, й отож, а тому, а отже;</i> <i>і, і отже, і таким чином, і значить;</i> <i>і ось, і вже;</i> <i>і (а) тоді, і потім, і після цього, і після того, і вслід за тим (цим), і незабаром, і (а) відтак, а далі;</i>
2.	Складні речення, підрядні за формою і сурядні за значенням:	1) зіставлявальні: 2) присднувальні:	а) невідповідності: б) відповідності:	<i>якщо... то, у той час як, у той час коли, тимчасом як, тоді як, коли (зі знач. тоді як);</i> <i>у міру того як;</i> <i>сполучне слово що;</i> <i>тобто, цебто, себто;</i>

		3) пояснювальні:	а) пояснюваль- но-ототожню- вальні: б) пояснюва- льно-виокрем- лювальні: в) пояснюваль- но-з'ясувальні: г) акцентовано- виокремлюва- льні:	<i>наприклад, зокрема, приміром, як ось, як-от; отже; насамперед, передусім, передовсім,</i>
3.	Складні речення, сурядно- підрядні за формою та значенням:	1) допустово- протиставні: 2) кількісно- допустово- протиставні: 3) розділово- допустові: 4) розділово- допустово- протиставні:		<i>хай, нехай, хоч (хоча), дарма що... а, але, та (але), проте, зате, однак, усе ж, все-таки; хоч... хоч... а (але, так), нехай... нехай... а (але, та, проте, зате, однак), хай... хай... а (але, та, проте, зате, однак); хто не... а (але, проте, однак, одначе, та), що не... а (але, проте, та, однак, одначе), куди не... а (але, проте, однак, та, одначе), звідки не... а (але, та, проте, однак, одначе), коли не... а (але, проте, однак, одначе, та), де не... а (але, та, проте, однак, одначе), як не (як би не)... а (але, та, проте, однак, одначе, все одно), скільки не... а (але, проте, та, однак, одначе,), який (-а, -е, -і) не... а (але, проте, та, однак, одначе), чий (-я, -є, -ї) не... а (але, проте, однак, одначе, та), хоч що б не... а, хоч скільки (не)... а та ін.;</i> <i>чи... чи, чи то... чи то, хоч... хоч, що... що;</i> <i>хоч... хоч... а (але), хоч як... хоч як... а, чи... чи... та, чи то... чи то... але, і... і... а; може... може... але, можливо... можливо... проте;</i>

		5) протиставно-допустові:		<i>але, та, але й, але (та, а) все ж, але (та, а) все-таки, та все одно, але однак, та проте, та незважаючи на це, а однак, а втім; так; ще... ще... а (ще... ще... ще... а);</i>
4.	Частково фразеологізовані підрядно-сурядні складні речення:	1) із темпоральним значенням: 2) стверджувально-заперечної модальності з часовим значенням: 3) зі значенням зумовленості:		<i>лише (лиш, лишень)... як (аж, коли, і), щойно... як (аж, коли, і), ледве... як (аж, коли, і), тільки-но... як (коли, аж, і), тільки що... як (аж, коли, і), тільки (й)... як (аж, коли, і), тільки ось... як (аж, коли, і), лиш тільки... як (і), уже (й)... як (аж, коли, і); уже (й)... як (коли, аж, і, а, та);</i> <i>не встиг... як (а, аж, коли), не пройшло й... як (а, аж, коли), не минуло... як (а, аж, коли), не схаменувся... як (аж, коли), не зогледівся (не зоглядівся)... як, незчувся... як, ще не... як (а, аж, коли), не... як;</i> <i>варто (варто лише, варто тільки)... як (і), досить (досить лише, досить тільки)... як (і).</i>

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, своєрідна структурно-семантична організація складних речень зумовлює наявність сфер перетину сурядності і підрядності, унаслідок чого виникають перехідні типи складних сполучникових речень, марковані внутрішньоранговим різнокатегорійним синкретизмом. Сурядно-підрядні складні речення за формальними і значеннєвими показниками диференційовані на типи, підтипи та різновиди: 1) складні речення, сурядні за формою і підрядні за значенням, у межах яких диференційовано причиново-наслідкові, умовно-наслідкові та зі значенням часової послідовності; 2) складні речення, підрядні за формою і сурядні за значенням, серед яких виокремлено зіставлявальні (зі значенням невідповідності і відповідності), присднувальні та пояснювальні (пояснювально-ототожнювальні, пояснювально-виокремлювальні, пояснювально-з'ясувальні й акцентовано-виокремлювальні); 3) складні речення, сурядно-підрядні за формою і значенням, що охоплюють такі підтипи: допустово-протиставні, кількісно-допустово-протиставні, розділово-допустові, розділово-допустово-протиставні та протиставно-допустові; 4) частково фразеологізовані підрядно-сурядні складні речення, у межах яких виокремлено три підтипи: конструкції з часовим значенням, речення стверджувально-заперечної модальності з часовим значенням та конструкції із семантикою зумовленості. Такий поділ ґрунтується на розмежуванні синкретизму форми, змісту і синкретизму форми та змісту одночасно, що є базовим принципом теорії перехідності. Науково

перспективним уважаємо розширення спектру аналізу складних речень для виявлення інших комбінацій диференційних ознак.

Список використаної літератури

1. Бабайцева В. В. Русский язык. Синтаксис и пунктуация / В. В. Бабайцева. — М. : Просвещение, 1979. — 269 с.
2. Слинко І. І. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання / І. І. Слинко, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. — К. : Вища школа, 1994. — 670 с.
3. Богородицкий В. А. Общий курс русской грамматики / В. А. Богородицкий. — [5-е изд., перераб.]. — М. ; Л. : Соцгиз, 1935. — 356 с.
4. Буслаев Ф. И. Историческая грамматика русского языка / Ф. И. Буслаев ; [вст. статья И. Кузьминой и др.]. — М. : Учпедгиз, 1959. — 623 с.
5. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. — [7-е изд.]. — М. : Учпедгиз, 1956. — 511 с.
6. Виноградов В. В. Идеалистические основы синтаксической системы проф. А. М. Пешковского, её эклектизм и внутренние противоречия / В. В. Виноградов // Вопросы синтаксиса современного русского языка. — М. : Учпедгиз, 1950. — С. 36–74.
7. Глушкова Г. М. Структурно-семантичні типи сурядності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Г. М. Глушкова ; Дніпропетровський держ. ун-т. — Дніпропетровськ, 1998. — 16 с.
8. Курс сучасної української літературної мови / [за ред. Л. А. Булаховського]. — К. : Рад. школа, 1951. — Т. 2 : Синтаксис. — 406 с.
9. Колосова Т. А. Заметки по понятиях «сочинение» и «подчинение» в их соотношении друг с другом / Т. А. Колосова, М. И. Черемисина // Синтаксические отношения в сложном предложении : сб. научн. тр. / [редкол. : Р. Д. Кузнецов (отв. ред.) и др.]. — Калинин : Калинин. ун-т, 1989. — С. 28–39.
10. Вихованець І. Р. Грамматика української мови. Синтаксис : [підручник] / І. Р. Вихованець. — К. : Либідь, 1993. — 368 с.
11. Щеулин В. В. Сложноподчинённые предложения и область промежуточных отношений и структур / В. В. Щеулин // Вопросы синтаксиса русского языка : сб. статей / [под общей ред. В. М. Никитина]. — Вып. 1. — Рязань : Рязан. гос. пед. ин-т, 1974. — С. 24–31.
12. Бабайцева В. В. Явление переходности в грамматике русского языка / В. В. Бабайцева. — М. : Издательский дом «Дроффа», 2000. — 638 с.
13. Попова И. А. Сложносочинённые предложения в современном русском языке / И. А. Попова // Вопросы синтаксиса современного русского языка. — М. : Изд-во АН СССР, 1950. — С. 36–52.
14. Чередниченко І. Г. Складнопідрядні речення у сучасній українській мові. Спецкурс для студентів філологічних факультетів / І. Г. Чередниченко. — Чернівці : Чернівецький держ. ун-т, 1959. — 134 с.
15. Українська мова. Ч. 2 / В. О. Горпинич, В. Д. Горяний, І. Я. Журба, І. Й. Тараненко ; [за ред. В. О. Горпинича]. — [2-ге вид., перероб. і доп.]. — К. : Вища шк., 1988. — 224 с.
16. Гречишнікова Р. М. Семантика переходности в сложном фразеологизованном предложении / Р. М. Гречишнікова // Семантика переходности : сб. научных трудов. — Л. : ЛГПИ, 1977. — С. 123–126.
17. Покусаенко В. К. К вопросу о месте бессоюзных предложений в системе сложных / В. К. Покусаенко // Вопросы синтаксиса русского языка. — Ростов н/Д. : Ростовский н/Д. гос. пед. ин-т, 1971. — С. 172–184.
18. Городенська К. Г. Граматичний словник української мови: Сполучники / К. Г. Городенська. — Херсон : вид-во ХДУ, 2007. — 340 с.
19. Городенська К. Г. Сполучники української літературної мови : [монографія] / К. Г. Городенська. — К. : Інститут української мови ; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. — 208 с.
20. Кадочнікова О. Засоби зв'язку складників поліпредикативних сполучникових одиниць з пояснювальними відношеннями / О. Кадочнікова // Мовознавчий вісник : зб. наук. праць / [відп. ред. Г. І. Мартинова]. — Черкаси : [б. в.], 2011. — Вип. 12–13. — С. 173–177.
21. Тяпкова И. Сложносочинённые предложения с союзом «и» и соотносительные с ними сложноподчинённые предложения в современном русском языке / И. Тяпкова // Синтаксические отношения в предложении и тексте : межвузов. сб. научн. тр. [ред. кол. : Н. Н. Холодов (отв. ред.) и др.]. — Иваново : Ивановский гос. ун-т, 1984. — С. 18–29.
22. Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові : [монографія] / Р. О. Христіанінова. — К. : Інститут української мови ; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. — 368 с.

References

1. Babaitseva V. V. (1979). *Russian language. The syntax and punctuation*. Moscow : Education (in Russ.)
2. Slynko I. I., Huivaniuk N. V., Kobylianska M. F. (1994). *The syntax of modern Ukrainian language*. Issues. Kyiv : High School (in Ukr.)

3. Bogoroditskiy V. A. (1935). *General course of Russian grammar* / [5-th ed., revised.]. Moscow ; Leningrad : Sotsakgiz (in Russ.)
4. Buslaiev F. I. (1959). *Historical grammar of the Russian language*. Moscow : Uchpedgiz (in Russ.)
5. Peshkovskiy A. M. (1956). *Russian Syntax in Scientific Lighting* / [7-th ed.]. Moscow : Uchpedgiz (in Russ.)
6. Vinogradov V. V. (1950). Idealistic foundations of the syntactic system of prof. A. M. Peshkovskiy, its eclecticism and internal contradictions. *Voprosy sintaksisa sovremennogo russkogo yazyka (Questions of the syntax of the modern Russian language)*. Moscow : Uchpedgiz, 36–74 (in Russ.)
7. Hlushkova H. M. (1998). *Structural-semantic types of complex relations*: Synopsis of the dissertation for obtaining a scientific degree of a candidate in philology : 10. 02.01 «Ukrainian language». Dnipropetrovsk (in Ukr.)
8. *The course of modern Ukrainian literary language* (1951) / [edited by L. A. Bulakhovsky]. Kyiv : Soviet School. Vol. 2: Syntax (in Ukr.)
9. Kolosova T. A., Cheremisina M. I. (1989). Notes on the concepts of «composition» and «submission» in their relationship with each other. *Syntactic relations in a complex sentence*. Kalinin : Kalin. University, 28–39 (in Russ.)
10. Vykhovanets I. R. (1993). *Ukrainian grammar*. Syntax. Kyiv: Lybid (in Ukr.)
11. Shcheulin V. V. (1974). Composite sentences and the field of intermediate relations and structures. *Voprosy sintaksisa sovremennogo russkogo yazyka (Questions of the syntax of the Russian language)*. Output 1. Riazan : Riazan. State ped. in-t, 24–31 (in Russ.)
12. Babaitseva V. V. (2000). *Transitional phenomenon in the Russian grammar*. Moscow : Publishing House «Droffa» (in Russ.)
13. Popova I. A. (1950). Composite sentences in modern Russian. *Voprosy sintaksisa sovremennogo russkogo yazyka (Questions of the syntax of the modern Russian language)*. Moscow : Publishing House of the USSR Academy of Sciences, 36–52 (in Russ.)
14. Cherednichenko I. G. (1959). *Complex Constants in Modern Ukrainian*. Special course for students of philological faculties. Chernivtsi: Chernivtsi State un-ty (in Ukr.)
15. *Ukrainian language*. (1988). Part 2 / V. O. Horpynych, V. D. Horianyi, I. Ya. Zhurba, I. Y. Taranenko / [2-nd form, processing. and add.]. Kyiv : Higher School (in Ukr.)
16. Grechishnikova R. M. (1977). The Semantics of Transitivity in a Complex Phraseologized Sentence. *Semantika perekhodnosti (Semantics of Transitivity)*. Leningrad: LGPI, 123–126 (in Russ.)
17. Pokusaienko V. K. (1971). On the question of the place of non-union sentences in a complex system. *Voprosy sintaksisa russkogo yazyka (Questions of the syntax of the Russian language)*. Rostov-on-Don: Rostov-on-Don State ped. in-t, 172–184 (in Russ.)
18. Horodenska K. G. (2007). *Grammar Dictionary of the Ukrainian Language: Connections*. Kherson: KDU Publishing House (in Ukr.)
19. Horodenska K. G. (2010). *Connections of the Ukrainian Literary Language*: Monograph. Kyiv (in Ukr.)
20. Kadochnikova O. (2011). Means of communication of components of polipredicative communicative units with explanatory attitudes. *Movoznavchyi visnyk (Linguistics messenger)*. Cherkasy, outturn 12–13, 173–177 (in Russ.)
21. Tiapkova I. (1984). Composite sentences with conjunction «and» and correlated with them complex sentences in modern Russian. *Sintaksicheskie otnosheniya v predlozhenii i tekste (Syntactic relations in the sentence and text: interuniversity collection)*. Ivanovo: Ivanovo State University, 18–29 (in Russ.)
22. Khrystianinova R. O. (2012). *Complex sentences in modern Ukrainian literary language*. Kyiv : Institute of Ukrainian language; Dmitry Burago Publishing House (in Ukr.)

SHYTYK Liudmyla Volodymyrivna,

Doctor of Philology, Professor of Ukrainian and applied linguistics, Cherkasy Bohdan Khmelnytskyi National University

e-mail: l_shytyk@ukr.net

INNER GRADE MULTI-CATEGORY SYNCRETISM OF COMPOSITE CONJUNCTIVE SENTENCES

Introduction. Systemic analysis of composite sentences revealed links of syncretism formed by peripheral and intermediate formations between typical phenomena. Distinguishing representants of inner grade multi-category synchronous transitivity is motivated by the desire to avoid unambiguous and categorical qualification of syntactic units. We consider the research of complex-compound composite sentences relevant in view of the need to find out their status in the composite sentence system and to expand the structural-semantic typology of these transitional structures.

Purpose. The purpose of the article is to substantiate the expediency of distinguishing complex-compound composite sentences marked by inner grade multi-category syncretism.

Results. *Representants of inner grade multi-category synchronous transitivity in the system of composite conjunctive sentences are investigated. The expediency of distinguishing complex-compound composite sentences, marked by inner grade multi-category syncretism, is substantiated. The traditional and new basic principles of the classification of composite sentences are defined, the specificity of inner grade multi-category syncretism in the projection on the system of composite conjunctive sentences is described. Composite sentences revealing signs of complex and compound constructions are interpreted as representants of inner grade multi-category syncretism, since they combine the differential features of composite sentences of various categories - complex and compound. The differentiation of transitional complex-compound structures into types, subtypes and varieties based on the postulates of the theory of transitivity is motivated, and therefore involves the distinguishing of the syncretism of form, content and syncretism of form and content at the same time. There are four structural and semantic types of composite sentences, transitive between complex and compound ones: 1) composite sentences, complex in form and compound in content; 2) composite sentences, compound in form and complex in content; 3) composite sentences, complex-compound in form and content; 4) partially phraseologized complex-compound composite sentences.*

Originality. *The originality of the scientific research lies in the theoretical substantiation of the expediency to distinguish composite sentences that are transitive between complex and compound ones, to elaborate the structural-semantic typology of complex-compound composite sentences as representants of inner grade multi-category syncretism.*

Conclusion. *The conclusion is drawn that the peculiar structural and semantic organization of composite sentences predetermines the existence of intersection spheres of complex and compound ones, resulting in the emergence of transitional types of composite conjunctive sentences, marked by inner grade multi-category syncretism. Complex-compound composite sentences according to formal and semantic indices are differentiated into types, subtypes and varieties. Such a division is based on distinguishing the syncretism of form, content and syncretism of form and content at the same time, which is the basic principle of the theory of transitivity. We consider expansion of the analysis spectrum of composite sentences to be scientifically promising for the discovery of other combinations of differential features.*

Keywords: *synchronous transitivity; inner grade multi-category syncretism; complex-compound composite sentences; composite sentences, complex in form and compound in content; composite sentences, compound in form and complex in content; composite sentences, complex-compound in form and content; partially phraseologized complex-compound composite sentences.*

Надійшла до редакції 12.02.18

Прийнято до друку 15.03.18

УДК 808. 2: 801. 563. 1

ПЧЕЛІНЦЕВА Олена Едуардівна,
доктор філологічних наук, завідувач
кафедри української мови та
загального мовознавства Черкаського
державного технологічного університету
e-mail: pchele@gmail.com

АСПЕКТУАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ВІДДІЄСЛІВНОГО ІМЕННИКА ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ДІЇ

Статтю присвячено дослідженню дієслівної аспектуальної семантики у віддієслівних іменниках зі значенням дії або стану. Докладно проаналізовано стан проблеми парадигматичного & непарадигматичного статусу українських віддієслівних імен, а також ситуацію з окремими граматичними категоріями цієї групи слів. Аргументовано потребу глибшого аналізу системного формально-семантичного потенціалу українських віддієслівних іменників зі значенням дії та його реалізації на рівні узусу. Схарактеризовано формальні та семантичні можливості цієї категорії слів,